

Mit kezdünk a titkokkal?

Nagy vihart kavart a közoktatási törvény módosításának az a passzusa, miszerint a pedagógusnak nincsen joga a szülővel közölni a gyermek által neki elmondottakat, vagy a tudomására jutottakat.

■ Legalábbis ez az információ „jött át” a médián. A meglehetősen kusza és sokszor érzelmileg túlfűtött – politikai felhangoktól sem mentes – megszólalások alig ejtettek szót a lényegről, nevezetesen, hogy mit tegyen, tehet a pedagógus vagy más segítő szakember a tudomására jutott információkkal, és hogyan tud segíteni az őt bizalmával megísztelő gyerekeknek.

Ha az elmúlt évek ismertté vált gyerekbántalmazási és öngyilkossági eseteit vizsgáljuk, akkor azt kell megállapítanunk, hogy az érintett gyerekek nem tudtak, vagy nem akartak a pedagógushoz, védőnőhöz, orvoshoz vagy más segítőhöz fordulni, és ez meglátásunk szerint jóval súlyosabb probléma, mint a titoktartás lehetősége, vagy kötelezettsége. A legnagyobb gondot az jelenti, ha egy gyerek, vagy fiatal úgy érzi senkiben nem bízhat, senki nem kíváncsi rá, nincs olyan felnőt, akivel megoszthatná a gondolatait, elmondhatná gondjait. Mintha azok a felnőttek, akiknek az a hivatása, hogy segítsék a gyerekeket és családjaikat, nem volnának felkészülve semmilyen értelemben sem arra, hogy fogadják ezeket a hol nyílt, hol rejtett jelzéseket.

Amikor egy gyerek a pedagógushoz fordul krízishelyzetében, akkor többféle megközelítés is kínálkozik. Mindenekelőtt adódik az a szakmai, etikai kérdés, hogy a segítő foglalkozásúaknak milyen módon kell kezelniük a rájuk bízott információt, hiszen azzal nem élhetnek vissza, és azt a kliens – esetünkben gyerek – javára kell lehetőség szerint felhasználni.

Amikor papról, orvostól vagy pszichológusról van szó, fel sem merül senkiben az a kérdés, hogy vajon megoszthatja-e a rábízott, vagy általa feltárt ismereteket a gyerek szülőjével, vagy mással, hiszen ezek hagyományosan és megszokott módon olyan foglalkozások, ahol a titoktartás kötelező érvényű. Érdekes módon azt nem vetette fel senki a tiltakozók – pedagógusok, szülők, politikusok – közül, hogy mi legyen esetükben ezekkel a tilalmakkal. Szűnjön meg az is? Ugye, furcsa lenne? A pedagógusok talán kevesebb esetben kerülnek ilyen helyzetbe, de a gyermekvédelemben naponta adódik a kérdés: mi szolgálja a gyerek érdekét? Mit lehet, szabad és kell tenni?

Ellentmondásos az a kérdés, hogy mit tegyen, tehet a szociális munkás ezekben az esetekben, hiszen egyrészt számára is kötelező a titoktartás, másrészt ebben a szakmában még kevésbé alakultak ki a szabályok, és így a titoktartás körül nagyon ellentmondásos és furcsa szokásokat is megfigyelhetünk. Klasszikus esetben a gyermekjóléti szolgálat, a védőnő, a gyermekorvos küzd azzal a gonddal, hogy a tudomására jutott információt hogyan és kivel oszthatja meg, ha egyfelől jelentési kötelezettsége van, amennyiben például bántalmazást, elhanyagolást észlel, másrészt a kliensek érdekében köti őt a titoktartási kötelezettség. Ennek a problémának többféle feloldása is van. Ha tudomására jut a gyerek veszélyeztetettsége, akkor elsődleges feladata a szakmai kompetenciájába tartozó lépések megtétele, és amennyiben az eset súlyossága ezt megköveteli, akkor a gyermekjóléti szolgálat haladéktalan tájékoztatása. Ez utóbbi semmiképpen sem jelenti a titoktartási kötelezettség megszegését, mivel olyan szolgálatnak, szakembernek ad tájékoztatást, akinek éppen az a feladata, hogy segítse a bajban lévő gyereket.

Más kérdés, hogy mi a teendője, ha az információ a gyerektől származik, és annak kifejezett kérése, hogy ne szóljon senkinek. Ezekben az esetekben nincsen egyértelmű és egységes állásfoglalás, hiszen az adott helyzet, a gyerek problémájának súlyossága

és a lehetséges teendők dönthetik el, hogy mi a helyes döntés. Ezzel a dilemmával persze, nem csak a szociális munkás küzd, hanem valamennyi segítő szakember.

A legoptimálisabb esetben a gyerek számára a szakember, intézmény megfelelő védelmet tud nyújtani és meggyőzi őt arról, hogy fontos a titok feloldása, és a megfelelő lépések megtétele. Ugyanakkor nem ritkán a szakember tehetetlennek érzi magát, mert bármi is legyen a döntés, nem tud érdemi segítséget nyújtani a hozzá forduló gyerekeknek. Ha a gyerek vagy fiatal fél, vagy a segítő nem tudja őt megvédeni a további ártalmaktól, bántalmazástól, akkor további kérdések merülnek fel. Sajnos, nem ritkán maga a segítő is úgy érzi veszélybe kerülhet, mert éppen nem az a kérdés, hogy megossza-e a szülővel az információkat, hanem az, hogy hogyan védheti meg a gyereket és magát a szülő indulataitól. Érdemes azon is elgondolkodni, hogy miféle helyzetekben kerülhet sor a titoktartás szükségességére. A sajtóban kizárólag a drogfogyasztással összefüggésben került elő ez a kérdés, pedig számtalan olyan helyzet adódik, amikor a gyerek számára a pedagógus – vagy más támogató – kiutat, de legalábbis védelmet jelent. A rossz tanulmányi eredmény, a kapcsolati konfliktusok, akár hozzátartozókkal, más tanárral, gondozóval, vagy éppen kortársakkal, iskolatárssal, barátal, szerelemmel, egészségügyi gond, félelem a betegségtől, a nem kívánt terhességtől, a szülő betegsége vagy krízise, alkoholizálása, brutalitása, válás, gyermek elhelyezési, láthatási vita, testvérek közötti konfliktus, bántalmazás és még ezer féle eset fordulhat elő, amikor a pedagógus, vagy a segítő szakember figyelmére, segítségére lehet szükség. Ilyen esetekben persze a szakembereknek tudniuk kell, hogy mit képesek vállalni a probléma meghallgatásán túl, kihez és milyen módon irányíthatják a gyereket, és persze nem utolsósorban hogyan lehetne a szülőt bevonni – a gyerek beleegyezésével – a felmerült krízishelyzet kezelésébe, megoldásába. Az a gyakori attitűd, hogy ez nem tartozik az iskolára, elfogadhatatlan, mint ahogyan az is, hogy a pedagógus nem tudja, vagy nem akarja azokat az intézményeket, szakembereket megkeresni, akik az adott probléma megoldásában leginkább illetékesek. Nem vitatom, hogy sok helyen hiányoznak azok a feltételek és keretek, amelyek szükségesek lennének az ideális megoldáshoz, de a gyerek figyelmes és támogató meghallgatása és a lehetőségek szerinti segítségadás mindenkinek lehetősége és kötelessége is.

Alapesetként el kellene fogadnunk, hogy a pedagógus és a gyermekkel találkozó, dolgozó más szakember feladata, hogy olyan bizalmi kapcsolatot építsen ki, amelyben biztosan számíthatnak figyelmére és tanácsaira a rájuk bízottak. Amint Fenyő D. György írja:

„A döntéshez két támpont kínálkozik a tanár számára. Az egyik a tapintat, a jó ízlés és a tisztelet. Talán nincs is ezeknél fontosabb. Hiszen mi más igazíthatja el az embert, mint saját arányérzéke, tapintata, erkölcsi érzéke? Ezeket mozgósítja, amikor megadja a másiknak a tiszteletet, azaz kellő tisztelettel és felelősséggel viszonyul a másik ember életéhez, fontos problémáihoz.

A másik támpont a pedagógiai hasznosság. Milyen segítséget várhat egy osztályfőnök akkor, ha információit megosztja kollégáival, ha megbeszéli tanártársaival azt, amit egy-egy gyerekről, illetve gyerektől megtudott. Vajon hatékonyabb az érintett diákkal történő foglalkozás, ha konzultál valakivel róla, és a konzultáció során titkokat, intim dolgokat árul el?”

Van még egy további szempont is: a gyerekek, azt tanulják meg, amit tőlünk látnak. Ha tiszteletben tartjuk a titkaikat, ha figyelünk rájuk és segítünk nekik, amikor bajban vannak, akkor jó eséllyel maguk is érzékeny és tisztességes felnőttek lesznek. Márpedig alapvetően ezért történik az egész. Vagy mégsem?